

СУТНІСТЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Ковальова О.В.,
к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу проявів гендерної нерівності та гендерних стереотипів у сфері освіти та науки, в результаті чого виокремлено пріоритетні напрями реалізації гендерної політики в зазначеній сфері. Підкреслюється важлива роль у впровадженні окреслених напрямів реалізації гендерної політики центрів гендерної освіти.

Ключові слова: гендерна політика, освіта, гендерні стереотипи, мовний сексизм, центр гендерної освіти.

Ковалева Е. В. / СУЩНОСТЬ ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ / Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

Статья посвящена анализу проявлений гендерного неравенства и гендерных стереотипов в сфере образования и науки, в результате чего выделены приоритетные направления реализации гендерной политики в указанной сфере. Подчеркивается важная роль во внедрении определенных направлений реализации гендерной политики центров гендерного образования.

Ключевые слова: гендерная политика, образование, гендерные стереотипы, языковой сексизм, центр гендерного образования.

Kovaleva E. V. / THE ESSENCE OF GENDER POLICY IN EDUCATION AND SCIENCE / Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine

The article is devoted to the analysis of gender inequalities and gender stereotypes in education and science, resulting in priority areas highlighted in the implementation of gender policies in this area: a gender analysis of textbooks and teaching materials that are used in the field of education and science; overcoming gender stereotypes when choosing clubs and extra-curricular activities of children; ensuring equal access to education and science for women and men; providing gender-based parental involvement in the educational process of children; development and implementation of training programs for teachers and educators through training, retraining and professional development; gender balance of teachers and trainers; identification and elimination of linguistic sexism.

The attention is focused on the fact that the progressive realization of these areas of gender policy in the sphere of education and science of becoming a guarantee gender-based and non-judgmental society, and the basis for development of a democratic and legal state.

The important role in the implementation of certain areas of gender policy implementation of gender education centers, which should be created not only in universities, but also at the district offices of education that will further define and gradual elimination of gender stereotypes in education.

Key words: gender, education, gender stereotypes, linguistic sexism, gender education center.

Україна є стороною універсальних та регіональних міжнародних угод, якими гарантовано забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, що сприяло поступовому формуванню в нашій країні гендерної політики, яка однак має певні складнощі під час реалізації у різних сферах життєдіяльності, в тому числі і у сфері освіти та науки.

За останні роки вітчизняні науковці здійснили значний прорив щодо осмислення гендерних проблем в різноманітних галузях науки: філософії, соціології, психології, педагогіці, юриспруденції тощо. Вагомий внесок у дослідження гендерної проблематики взагалі та в сфері освіти і науки зокрема зробили С. Губіна, Л. Кобелянська, К. Левченко, Т. Мельник, О. Плахотник, О. Руднева та інші. Набуті дослідниками знання та зроблені висновки потребують узагальнення, узгодження та певної систематизації, що сприятиме виробленню єдиної стратегії реалізації гендерної політики в сфері освіти та науки.

Метою статті є визначення на основі аналізу теоретичних засад наукових здобутків вчених і узагальнень проявів гендерної нерівності та гендерних стереотипів у сфері освіти та науки, пріоритетних напрямів реалізації гендерної політики в зазначеній сфері.

Освіта у наш час є запорукою повноцінного розвитку людини незалежно від її статі, справляє суттєвий вплив на формування нашої ідентичності, створює передумови особистісного, громадянського та професійного вибору.

У давні часи освіта була привілеєм осіб чоловічої статі. Наприклад, у Стародавньому Єгипті та Стародавній Греції школи були тільки для хлопчиків, а дівчата зі знатних родин здобували освіту вдома, тоді як у Стародавній Спарті існували школи і для хлопчиків, і для дівчаток.

Ще навіть на початку XIX століття, незважаючи на активну участь жінок у суспільному житті, жінки, які здобували вищу освіту, були винятком із правил. Лише в 1850 році в Німеччині було відкрито вищу школу для жі-

нок, а в 1867 році відчинив двері для жінок університет у Швейцарії.

Не залишалася осторонь загальноєвропейських процесів і Україна. З 1860 року в Київському та Харківському університетах можна було побачити жінок-студенток. В Україні у XIX столітті навчання дівчат, незважаючи на їхню обмежену присутність у вищих навчальних закладах, не було дивною, оскільки більшість заможних сімей наймали для своїх доньок педагогів. Жіночі школи також існували, але їх було вкрай мало. Це призводило до суттєвого розриву в рівнях освіти хлопців і дівчат. Крім того, жіночі й чоловічі гімназії, університети та інститути шляхетних дівчат не лише були призначені для осіб однієї статі, але й мали принципово різні навчальні програми, адже життяве призначення жінок і чоловіків вбачалося діаметрально різним [1, с. 76].

Сучасні українські юнаки і дівчата мають рівні можливості доступу до освіти та науки, що зафіксовано в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту» й інших законодавчих та підзаконних актах. Навіть, згідно з даними звіту Ради Європи за 2013 рік в останнє десятиліття кількість українських жінок, які отримували науковий ступінь, зростала швидше, ніж чоловіків [2]. Однак, слід погодитись з дослідниками, які вважають, що і досі освіта та наука не є вільними від гендерних стереотипів, але найчастіше це має прихований, малопомітний характер і у кожному освітньому закладі може виявлятися по-різному [3, с. 88-90]. В будь-якому освітньому закладі використовується цілий ряд інструментів гендерної поляризації, які в кінцевому випадку, сприяють гендерній нерівності в суспільстві [4, с. 32].

Адже однією із функцій освіти є передача від покоління до покоління панівного типу культури. Саме у дитсадку та в школі ми пізнаємо, що в житті є важливим і цінним, до чого маємо прагнути, а чого уникати, що мусимо поважати, а з чим боротися. Тобто культура створює людину орієнту-

ючись на так зване «соціальне замовлення», заохочує прийнятну гендерну поведінку дитини, а неприйнятну – карає соціальним несхваленням. Коли, наприклад, маленький хлопчик починає істеричу, його найближче оточення одразу ж апелює до його статевої належності – «ти ж хлопець (чоловік)», указуючи, тим самим, на «неможливість» такої його поведінки. Так само дівчинка, що, скажімо, лізе на дерево, неодмінно буде зупинена криком про недопустимість цього вчинку для особи її статі [1, с. 22].

Школа є потужним механізмом творення гендерної нерівності, що наскрізь пронизує суспільство: хоча на земній кулі і проживає приблизно однакова кількість жінок та чоловіків, саме жінки становлять більшість серед 1,3 млрд. найбільш вразливих і 75% з 960 млн. безграмотних людей; вони володіють лише 1% нерухою власністю, виконують 2/3 усієї роботи, але отримують за це тільки 5% світового прибутку [1, с. 5]. За даними Всесвітнього економічного форуму Україна займає 22 сходинку за показником гендерної нерівності у сфері освіти (враховується співвідношення рівня грамотності чоловіків та жінок, охоплення чоловіків та жінок начальною, середньою та вищою освітою). Це доволі не найгірший показник, враховуючи, що Росія в даному випадку займає 35 місце, Молдова – 42, Литва – 45, Грузія – 89 [5]. Однак, слід провести ще досить значну роботу, розробити таку стратегію державної гендерної політики (політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей і прав чоловіків та жінок), яка якомога ефективніше сприятиме подоланню гендерної нерівності в сфері освіти і науки.

В результаті аналізу проявів гендерної нерівності та гендерних стереотипів у сфері освіти та науки можна виокремити певні бажані напрями реалізації гендерної політики.

По-перше, ретельному гендерному аналізу мають піддаватись всі підручники та навчально-методичні матеріали, що використовуються в процесі освіти та науки, адже певні моделі «бажаної» поведінки хлопців й дівчат перш за все засвоюють із підручників.

Цікаво, що кількість зображень та згадок про чоловіків у текстах підручників з історії та літератури у десятки разів перевищує кількість аналогічних жіночих. Навіть коли вживають слово «людина», зображують переважно чоловіка. Таке дискримінаційне трактування є надто поширеним на сторінках підручників, аби вважати його випадковим [1, с. 38-39]. Крім того, на малюнках у підручниках чоловіків та хлопчиків зображено такими, що беруть участь у битвах, скачуть на конях, орють землю, рятують дітей від загрози, а жінок та дівчат переважно такими, що піклуються про маленьких дітей, працюють у полі, старанно вчать школі, лікують дітей тощо [3, с. 91]. В завданнях з математики хлопці переважно кудись йдуть, пливають, щось збирають, а дівчата – прасують, печуть пироги, вирощують квіти тощо [6, с. 13].

На початку уроків фізичної культури хлопці вишукуються першими, перед дівчатами, що насправді є неформальним механізмом гендерної сегрегації, адже жодним нормативним документом це не врегульовано. Фізкультура, вочевидь, є однією з найгендерованіших шкільних дисциплін. При цьому переважна більшість учителів і вчителюк фізичної культури погоджуються, що діти повинні займатись окремо («за статевою принципом»), а вимоги до дівчат мають бути нижчими [6, с. 13]. Одним з вирішальних факторів, що впливає на вибір рухової активності на уроках фізичної культури та поза межами школи, є фактор розподілу видів спорту на «чоловічі», «жіночі» та «спільні» [6, с. 20], що також обумовлює необхідність протидії гендерним стереотипам. Взагалі доволі розповсюдженим є стереотип, що спорт – це взагалі не жіноча справа, і якщо дівчина намагається активно ним займатись, то нерідко ставиться під сумнів її «жіночість», «нормальність» [1, с. 51].

Проведений аналіз текстів, завдань, вправ, ілюстрацій не залишає сумнівів – зміст шкільної освіти є наскрізь гендерованим. Така ситуація сприяє поширенню гендерних стереотипів у суспільстві і має бути змінена.

Крім того, слід звернути увагу й на те, що діючі на сьогоднішній день програми дошкільної освіти переважно спрямовані на формування у дітей патріархальних установок про так званих «справжніх» хлопчиків і дівчат, хоча всім без виключення дітям у різних життєвих ситуаціях знадобляться як маскулітні якості, так і фемінні. Головний орієнтиром у вихованні має бути не статева приналежність, а індивідуальність дитини, і саме гендерна освіта спрямована на формування та затвердження рівних можливостей вільної самореалізації кожної особистості [4, с. 48-49].

По-друге, певні гендерні стереотипи існують у виборі гуртків та додаткових занять для хлопчиків та дівчат. Так, дівчата у школах додатково вивчають переважно такі предмети, як «Крій, шиття та кулінарія», «Основи санітарної допомоги», а хлопчики – «Юний технік», «Основи військової підготовки». При цьому бажання та інтереси дітей не враховуються. Це знову ж таки сприяє породженню гендерних стереотипів і заважає повноцінному розвитку особистості, зокрема і професійному становленню. Адже на теперішній час вже не викликають суспільного здивування чоловіки-кулінари або чоловіки-модел'єри та дівчата-конструктори або дівчата-правоохоронці.

Цікаво, що компанія LEGO, яку вже давно піддають критиці за нав'язування гендерних стереотипів, нещодавно повідомила про запуск нової серії фігурок, в якій буде відразу три жінки-вчені: жінка-хімік, жінка-палеонтолог та жінка-астроном. Адже переважно фігурки дівчат у наборах ходять на пляж, сидять вдома, відвідують кафе та салони краси тощо, а фігурки хлопців зазвичай є спортсменами, беруть участь у різноманітних пригодах, працюють, рятують людей тощо [7]. Слід також звернути увагу на те, що підбір іграшок і в дитячих садочках знаходиться в компетенції дорослих і він, як правило, є жорстко сегрегованим: дітей привчають до того, що машинки, м'ячі, зброя – для хлопчиків, а ляльки, ведмедики, посуд – для дівчаток [1, с. 17]. Важливо, щоб і у садочку, і вдома діти самостійно мали можливість обирати, в які іграшки їм грати. Більш того, доцільно щоб і батьки, незалежно від статі, грали саме у ті іграшки, які подобаються їх дитині. Так, розповсюдженою відповіддю тата на прохання доньки пограти з нею в ляльки є відповідь: «хлопчики в ляльки не грають», і вже зовсім неприйнятним для багатьох батьків є прохання сина придбати йому ляльку. Руйнуванню таких стереотипів, як вбачається, сприятиме розповсюдження у ЗМІ прикладів гри батька з донькою чи сином у ляльки або мами з дитиною у машинки. Так, в одній із телевізійних передач відомий український спортсмен Олег Лісорог, не соромлячись, повідомив, що його улюбленою іграшкою є саме лялька, і він із задоволенням бавиться нею з донькою. Цікава була реакція глядачів, яка підтвердила розповсюдженість стереотипу «ляльки – дівчаткам, машинки – хлопчикам». Проте, на мій погляд, батько не втратив мужності в результаті такого вчинку, а навпаки «піднявся» в очах як доньки, так і оточуючих.

По-третє, одним із основних напрямів реалізації гендерної політики у сфері освіти та науки є забезпечення рівного доступу до них для жінок та чоловіків. Так, нещодавно була спроба обмеження вступу дівчат до вищих навчальних закладів системи МВС. Однак, завдяки ретельній увазі до цього питання та активним діям представників правозахисних організацій спроба введення таких обмежень не набула втілення в життя [8].

Ще одним напрямом реалізації гендерної політики у сфері освіти та науки має бути забезпечення гендерно врівноваженої участі батьків в освітньому процесі їх дітей, адже виховання та освіта дітей – спільна відповідальність батьків. Однак, наразі переважну участь у навчальному процесі дітей приймають жінки. Це стає очевидним насамперед, якщо звернути увагу на кількість матерів та батьків, що приймають участь у батьківських зборах, є членами батьківських комітетів тощо. Отже, батьків слід мотивувати,

щоб на батьківські збори приходили і мами, і тата, що дозволить уникнути розбіжностей у питаннях виховання дитини. Слід звернути увагу на те, що розповсюдженню та закріпленню гендерних стереотипів щодо ролі батьків у вихованні та освіті дітей сприяють такі назви журналів як «Учимося с мамой», «Мамино солнышко», «Играю с мамой» та ін.

Під час батьківських зборів важливо проводити роз'яснювальну роботу, щоб донести до батьків сутність гендерно виваженого підходу до виховання дітей та пояснити їм, що немає нічого соромного в тому, що дівчинка має хист до техніки чи футболу, а хлопчику подобається готувати чи вишивати. Слід погодитись з авторами, які наполягають на необхідності проводити систематичну роботу з батьками дівчат з метою сприяння їх зацікавленості до науки та кар'єри в науковій чи технічній сфері тощо [9, с. 109-110].

Необхідно звернути увагу батьків на те, що більшість проблем з дітьми лежать саме в гендерній площині – в конфлікті між справжньою сутністю особистості конкретної дитини та нав'язуваною їй гендерною роллю, стереотипними очікуваннями. Проте лише всебічно розвинена людина, що має вільний вибір, досягне успіху у житті [4, с. 53].

Крім того, під час реалізації гендерної політики в сфері освіти та науки слід розробити та впровадити програми тренінгів з гендерної освіти для вчителів та викладачів у рамках професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, однією із основних задач яких має бути прищеплення їм достатнього рівня гендерної чутливості. Слід погодитись з Б. Реардон щодо того, що гендерна чутливість або «гендерна справедливість» («gender justice») складається із: 1) гендерної компетентності (тобто відповідних знань основ гендерної теорії) і 2) здатності до конструктивного реагування на випадки й прояви гендерної дискримінації та сексизму [10]. Дещо складно погодитись з пропозицією О. Плахотник щодо більш ширшого тлумачення гендерної чутливості як протидії вчительки чи вчителя не лише сексизмові, але й проявам будь-якої ксенофобії – расизму, ейджизму, лукізму та інших [1, с. 76]. Адже все ж таки поняття ксенофобія є ширшим від поняття гендерна дискримінація чи гендерна нечутливість, а точніше гендерна дискримінація є одним із проявів ксенофобії.

Останнім часом систематично проводяться дослідження гендерної чутливості та компетентності вчителів, за підсумками яких акцентується увага на нагальних проблемах впровадження гендерної рівності в суспільстві, зокрема в шкільному середовищі. Так, дослідження гендерної компетентності вчителів соціогуманітарних дисциплін середньої та старшої школи, проведене О. Плахотник та С. Губіною, засвідчило: поширеність та стійкість гендерних стереотипів та упереджень серед учителів є досить високою. Майже половина опитаних учителів упевнені, що «дівчат треба готувати передусім до ролі матері й господині, а хлопців – до професій, здатних забезпечити сім'ю матеріально», і що «стать дитини визначає, про що з ним/нею говорити, що радити, що дарувати й т.п.». Більше ніж третина вчителів поділяють думку, що «основне призначення жінки – бути гарною дружиною та матір'ю» [11, с. 68-70].

Це підтверджують і дослідження, які проводились для аналізу ефективності «гендерних уроків», які мали проводитись у кожній школі. Висновок, до якого дійшла одна із дослідниць гендерної рівності в Україні Плахотник О.: «... низька ефективність і (подекуди) симулятивність гендерних уроків в українських середніх школах не є випадковістю: це системно пов'язане з усе ще малоєфективною, методично непослідовною й перформативною українською гендерною політикою» [12, с. 171], не тішить та спонукає до більш ретельної підготовки вчителів з питань проведення гендерної роботи з дітьми. Основними задачами такої роботи мають бути: 1) формування у дітей уявлень про те, що кожна людина – неповторна особистість, і будь-які відмінності слід сприймати толерантно; 2) прийняття дітьми

ідеї рівності можливостей, готовність реалізовувати її на практиці [4, с. 112].

Саме педагоги зазвичай нарівні з батьками є прикладом до наслідування. Не можна допускати вживання вчителями та викладачами висловлювань на кшталт «Ти ж дівчинка, отже маєш бути охайною, слухняною та добре вчитись» або «Ти ж хлопчик, отже мусиш бути фізично розвиненим, сильним, щоб захищати більш слабших, дівчат». Якщо вчитель чи викладач самі пронизані гендерними стереотипами, то ідея впровадження гендерної рівності у суспільстві зводиться нанівець.

Крім того, слід звернути увагу на гендерний баланс поміж вчителів та викладачів. Статистика свідчить, що вчительська професія в Україні має переважно «жіноче» обличчя: у початковій школі жінки становлять 99% викладацького складу, у середній і старшій – 85-90% (у великих містах цей відсоток дещо більший, ніж у сільській місцевості). При цьому у всіх країнах з року в рік кількість жінок в учительській професії постійно зростає, а чоловіків – зменшується. Інша очевидна закономірність – відсоток чоловіків-педагогів збільшується також з переходом від нижчих ступенів освіти до вищих: мінімум чоловіків працюють учителями початкової школи, певна значуща кількість з'являється на рівні старшої школи, ще більше – у середній спеціальній освіті та вищах. Проте в кожній освітній ланці існує своя владна диспропорція. Погляньмо на вищу освіту: серед ректорів вишів знайти представниць жіночої статі дуже важко, значну меншість становлять жінки й серед тих, хто обіймає посади проректорів, деканів, завідувачів кафедр. Проте поміж осіб, задіяних на найнижчих викладацьких (асистентських) посадах, жінок вже значно більше, ніж половина [1, с. 34]. Крім того, жінки все ще значною мірою недостатньо представлені на вищому рівні академічної кар'єри. Так, жінки становлять всього 20% вчених вищого рівня і в середньому лише в одному з десяти університетів Європи керівником є жінка [2].

Важливим напрямом реалізації гендерної політики в освітній та науковій сфері є виявлення та ліквідація мовного сексизму. Саме на етапі здобуття освіти слід закласти у людини стійке уявлення про негативність такого явища. Це сприятиме подальшій профілактиці його проявів у різних сферах життєдіяльності суспільства, в яких в майбутньому будуть задіяні теперішні учні та учениці, студенти та студентки, курсанти та курсантки, аспіранти та аспірантки тощо.

В українській мові в офіційно-діловому та науковому спілкуванні, у шкільних посібниках, у мовленні дітей та дорослих ще й досі перевага надається іменникам і займенникам у формі чоловічого роду. Назви професій і посад жінок в офіційних документах частіше вживаються також у чоловічому роді. Наприклад, у Державному класифікаторі професій України близько 7 тисяч професій, посад, занять подано у формі чоловічого роду. І тільки 38 назв професій – у формі жіночого роду (акушерка, буфетниця, покоївка, манікюрниця, нянька, сестра медична, прибиральниця та ін.). Ці професії та посади суспільство традиційно визнає «жіночими». Як правило, вони не мають високого соціального статусу. Чим вищий соціальний статус професії або посади, тим частіше її назва вживається в чоловічому роді: професор, архітектор, композитор, редактор, конструктор, менеджер, президент, міністр, депутат, ректор, посол, адвокат, еколог, економіст, психолог, курсант, аспірант та ін. Тим самим «присутність» жінок у мовному просторі ретельно дозується. Деколи, хоча й значно рідше, обмежується і «присутність у мові» чоловіків. Наприклад, записи у дипломах та трудових книжках робляться відповідно до Державного класифікатора професій. Але професії сестра медична, головна медична сестра, молодша медична сестра, сестра медична операційна позначені у ньому тільки у формі жіночого роду. Хоча серед випускників середніх медичних закладів багато хлопців [3, с.52].

Слід звернути увагу також на те, що деякі прояви мовного сексизму навряд чи вдасться ліквідувати, особливо це стосується історичних фактів, викладених зокрема у підручниках. Історію звісно не переписеш, однак вчителі та викладачі мають звертати увагу дітей та спонукати їх замислитись, що жінок нагороджували званням Героя Радянського Союзу, але ж вони – героїні, що чомусь почили є лише братськими, проте досить багато загинуло на полях бою сестер [4, с. 91-92]. В такому разі матимемо надію, що подібні історичні мовно-гендерні помилки не повторюватимуться в майбутньому.

Для більшості шкільних виховних заходів та святкових вечорів властиві сексистські установки. Так, сексизм пронизує назви багатьох шкільних конкурсів, зокрема «Учень року», «Лідер року», «Спортсмен року», хоча переможцями таких конкурсів доволі часто стають саме дівчата. На випускних вечорах часто зі сцени можна почути: «Випускники, вам слово!». Виходить, що або випускниці на вечорі відсутні, або слово їм не надається.

Приклади гендерної асиметрії мови трапляються й у багатьох офіційних документах. Наприклад, в українській законотвірчій практиці досі не існує терміна «дочеріння». У свідомстві про зайняття адвокатською діяльністю усі пологення сформульовані в чоловічому роді.

Причини поширення мовного сексизму полягають не тільки в існуванні гендерних стереотипів, а й в обмежених чи неповністю використаних можливостях самої мови. Кожна мова має свій запас лексичних і граматичних ресурсів для подолання мовного сексизму, для більш повного та нейтрального відзеркалення як «світу жінок», так і «світу чоловіків». Подолання ознак мовного сексизму, свідоме реформування чинних норм з урахуванням гендерного компонента є частиною сучасної мовної політики багатьох країн. Ще у 1990 році Рада Європи прийняла рекомендацію про усунення сексизму в мові, в якій визнала існування взаємозв'язку між мовою і соціальними настановами в суспільстві [3, с. 53-56].

Гендерно чутливі норми поступово закріплюються в українській мові. Наприклад, слід відмітити, що в посвідченні особи, яка здійснює контроль на пунктах зовнішнього незалежного оцінювання вживається термін «уповноважена особа». Але в офіційно-діловому та науковому мовленні й досі перевагу надають формам чоловічого роду. На думку відомого українського лінгвіста О. Пономаріва перенесення рис офіційно-ділового мовлення в інші сфери робить мову сухою, незграбною, а то й цілком незрозумілою. Отже, коли є жіночі відповідники до чоловічих назв професій, звань та посад, то їх треба широко вживати. Цей процес є живим. Слова авторка, аспірантка, дописувачка, журналіст-

ка, контролерка, лекторка, редакторка та інші (курсантка – прим. автора) зафіксовані у словниках, цілком нормативні. Отже, їх можна і треба вживати [13, с. 185].

Необхідно офіційно закріпити та затвердити в сучасній українській мові етичні і комунікативні норми, які враховують гендерний компонент. Почати можна зі створення довідника української мови, в якому пропонуватимуться мовні форми, вільні від дискримінації та сексизму, як це вже зроблено в багатьох країнах [3, с. 58-59].

Сприяття впровадженню окреслених напрямів реалізації гендерної політики в сфері освіти, на наш погляд, мають центри гендерної освіти – інституції, що створюються за доради надання методичної та науково-практичної підтримки щодо впровадження у навчально-виховний процес гендерних підходів та ідей гендерної рівності шляхом організації науково-дослідної роботи, виховних заходів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації, запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства та протидії торгівлі людьми. Так, поступово розширяється Всеукраїнська мережа центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів. На початок 2013 року Всеукраїнська мережа центрів гендерної освіти об'єднала центри та кафедри 21 ВНЗ різних міст України [14, с. 28].

Слід звернути увагу на те, що 10 вересня 2009 року наказом МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» № 839 затверджено План заходів з впровадження принципів гендерної рівності в освіту, згідно норм якого керівники вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів зобов'язані забезпечити системну роботу щодо впровадження гендерних підходів у навчально-виховний процес. Відповідно до даного Плану ректори вищих навчальних закладів мають розширювати мережу та активізувати діяльність освітніх та дослідницьких гендерних центрів, лабораторій, які діють при вищих навчальних закладах. Проте наразі керівництво багатьох вищих навчальних закладів не поспішає втілювати нормативні вимоги в життя.

На наш погляд, центри гендерної освіти мають створюватись не лише у вищих навчальних закладах, а й при районних управліннях освіти, що сприятиме подальшому визначенню та поступовому усуненню гендерних упереджень та стереотипів в сфері освіти.

Поступова реалізація окреслених напрямів гендерної політики в сфері освіти та науки є запорукою становлення гендерно виваженого та неупередженого суспільства і однією із важливих засад розвитку демократичної та правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марущенко О. Гендерні шкільні історії / О. Марущенко, О. Плахотник. – Харків : Монограф., 2012. – 88 с.
2. Report on Progress on equality between women and men in 2013 : Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/141404_annual_report_en.pdf.
3. «Ми – різні, ми – рівні». Основи культури гендерної рівності : Навч. посіб. для учнів 9-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред. О. Семиколенової. 2-ге вид., виправлене. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 176 с.
4. В поисках гендерного воспитания : метод. пособие / О. Андрусик, Н. Водолажская, А. Ефимцева и др. ; под. ред. О. Андрусик и О. Марущенко. – Харьков : Золотые страницы, 2013. – 144 с.
5. Сакевич В. Есть ли в мире страны, преодолевшие гендерное неравенство? / В. Сакевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://demoscope.ru/weekly/2013/0563/reprod01.php>.
6. Фащук О. В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків : автореферат дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту / О. В. Фащук. – Івано-Франківськ, 2011. – 24 с.
7. LEGO создал набор с женщинами-учеными [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wonderzine.com/wonderzine/life/news/199895-lego-research-institute>.
8. Левченко К. Суд відмовився визнавати дискримінацію жінок при навчанні у ВНЗ МВС / К. Левченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.3gerpublic.org.ua/ua/news/12656>.
9. Модуль «Тренінг для тренерок/тренерів» з гендерної рівності та впровадження гендерної політики в Україні». – Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. – 256 с.
10. Reardon B. «Gender Justice as a Goal of Peace» Education. SangSaeng, no.7 (June 30, 2003).
11. Плахотник О. К вопросу о гендерных установках и гендерной компетентности учителей / О. Плахотник, С. Губина // Сборник материалов конференции «Гендерні перетворення в Україні: осмислюючи стратегію і тактику» (15-16 жовтня, Харків). – С. 66-75.
12. Плахотник О. Шкільні «гендерні уроки» як дзеркало української гендерної політики / О. Плахотник // Українознавчий альманах. Випуск 4. – С. 167-172.
13. Пономарів О. Іменники жіночого роду в назвах за професіями / О. Пономарів // Філософсько-антропологічні студії, 2001 : Спецвипуск. – К. : Стило, 2001. – С. 183-186.
14. Топ 10 гендерної політики / Упоряд. Н. Бочкор, К. Левченко та ін. – К., 2013. – 47 с.